

SIBLINGS

THE VIRGIN SUICIDES

Voorwoord

De Gelderse Vereniging voor Psychoanalytici geeft vanavond voor het eerst acte de présence in Nijmegen in samenwerking met de LUX, in het kader van de landelijke cyclus *Psychoanalyse en Film*. Dit jaar is voor het thema “Siblings” gekozen. We zijn hier zeer verheugd mee! Al enkele jaren organiseren de Nederlandse Vereniging voor Psychoanalyse en het Psychoanalytisch Genootschap samen met het Ketelhuis in Amsterdam en het Louis Hartlooper Complex te Utrecht een jaarlijkse serie films, die psychoanalytisch becommentarieerd worden. Zoals u weet is psychoanalyse naast een behandelvorm, ook als gedachtegoed een interessant en betekenisvol kader om maatschappelijke en cultureel-historische fenomenen te bestuderen en te duiden, dat wil zeggen emotionele verbindingen aan het licht te brengen. De tekst van de samenvattingen van deze films kunt u o.a. vinden op de website van De Nederlandse Vereniging voor Psychoanalyse (www.nvpa.nl) en die van de Psychoanalytische Kern Midden- en Zuid Nederland (www.psychoanalysezuid.nl).

Achtergrond

Als dochter van de regisseur (film director, producer en screenwriter) Francis Ford Coppola (geb.1939, te Detroit in Michigan, in een familie met voorouders uit Italië, grootouders in de patrilineaire en matrilineaire lijn) bekend van onder meer films als *The Godfather* (1972,1974,1990) en *Apocalypse Now* (1979), lijkt Sofia Carmina Coppola (geb. 1971 te New York City) in haar latere leven op een bijzondere wijze in de voetsporen te treden van haar vader, met als films onder meer *Lost in Translation* (2003), *Somewhere* (2010), en *The Bling Ring* (2013). Hiermee won ze achtereenvolgens een Oscar, een Gouden Leeuw op het filmfestival van Venetië, en trok ze speciale aandacht op het filmfestival te Cannes in de sectie Un Certain Regard. Ze debuteerde in haar zeer jonge leven als het kind Michael Francis Rizzi in de doopsceñe van *The Godfather* deel 1, keerde later terug als een immigrantenkind in *The Godfather* deel 2, en speelde vervolgens in *The Godfather 3*, de rol van Michael Corleones' dochter. Ook in latere films van haar vader zoals *The Outsiders* (1983) acteerde ze in een scène waar Matt Dillon, Tommy Howell en Ralph Macchio eten bij een Dairy Queen.

Lost in translation, *Somewhere* en *The Bling Ring* zijn films, die op indrukwekkende wijze de zoektocht verbeelden van zowel jong als oud naar een illusionaire wereld van rijkdom en macht, hetzij in een in een “andere” grote vreemde en onbekende wereld zoals Japan, waarin de taal niet verstaan wordt, als in tijdelijke scènes of trips in Beverly Hills, waarin voor even het leven geproefd en “gestolen” kan worden van de rijke wereld van jetset acteurs en mensen als Paris Hilton, achterkleindochter van Conrad Hilton, stichter van de Hilton Hotels. Een dergelijke zoektocht en hang naar verslaving, verraden nogal eens motieven en gevoelens van depressie en angst, onmacht en frustratie, eenzaamheid, verveling en vragen met betrekking tot de (seksuele)identiteit en migratie, gevoelens van ontheemding, buitengesloten voelen, er niet bij horen en (onbewuste) (oer)fantasieën.

De film van vanavond “The Virgin Suicides”, lijkt op het eerste gezicht een heel ander type film dan de hierboven genoemde films van Sofia Coppola.

Waar in de hierboven genoemde films vooral de verbeelding van een explosie of uitleving (“acting out”) van de innerlijke gemoedstoestand verfilmd wordt in een vreemd en ver land, lijkt de film van vanavond “The Virgin Suicides” veel meer een verbeelding van een implosie of “acting in” verfilmd, tot uitdrukking komend in een raadselachtige opeenvolging van suicides van alle 5 de hoofdpersonages (de 5 dochters) uit een en hetzelfde gezin.

Een psychoanalytische excursie

Het thema siblings: sisters-brothers, is niet zoals misschien vaker gedacht wordt, een door de aller oorspronkelijkste psychoanalytici, zoals Sigmund Freud en Melanie Klein, verwaarloosd thema, maar werd altijd al als een belangrijk uitgangspunt beschouwd om de ontwikkeling en de ontsporingen daarin: de kliniek en het klinisch materiaal, te begrijpen en in te voelen.

Freud legde in theoretisch en praktisch opzicht een continue aandacht aan de dag voor sibling-thema's zoals: de incestueuze relatie tussen broers en zussen, het belang en de impact van een pas geboren baby op het oudere broertje of zusje, zoals de ervaring van verlies en deprivatie van het moederobject met rivaliteitsgevoelens als afgunst en jaloezie, en aangewakkerde doodswensen jegens de nieuwkomer, het verschijnsel van epistemophilie (waar komen de baby's vandaan, hoe en wanneer, en wat zijn de seksuele verschillen en wat betekenen ze?) dat een boost geeft aan de ontwikkeling van de oudere broers en zusjes, bekende begrippen als penisnijd en angst voor castratie, het gezinsconcept waarin zowel de ouders als de broers en zusjes als primaire objecten, als sleutelrol genoemd worden voor de toekomstige socialisatie, het psychisch infantilisme, waardoor kinderen niet in staat zijn om ook andere (niet alleen primaire) objectkeuzes te maken verder dan hun ouders en siblings, de betekenis van identificatie, het potentiële en reële belang van de plaats in het gezin, de invloed van de dood van een zusje of broertje op de siblings, de vervangbaby, de siblingoverdracht, en ga zo maar door.

De film

Vanuit een vredige en vrijblijvende impressie van een met zon overgoten keurige laan geflankeerd door iepen en statige herenhuizen en villa's, met chillende kinderen en volwassenen, met een aan een lolly likkende LUX op de voorgrond, een sfeer, passend bij een voorstad (Detroit?) ergens in de staat Michigan, worden we acuut en plots door de regisseur op schokkende, brute en wrede wijze, haast sadistisch en onontkoombaar in een turbulente neerwaartse draaikolk meegesleurd en meegezogen in een directe oog in oog confrontatie met de 13 jarige Cecilia liggend in een badkuip. Is ze stervende of al dood? Ze kijkt je wezenloos aan met haar opengesperde ogen, de mond gesloten, het aangezicht als enige contact makend met de stoffige buitenwereld, omrand met een schuimige waterkering, de grens aangevend tussen de bloederige waterige wereld van de badkuip en de stoffige buitenwereld. Het is alsof we aankijken tegen de vulva van een barendende vrouw met onvolledige ontsluiting en suggestibel voor een stagnerende bevalling.

Deze openingsscène, waarin Cecilia zich van het leven tracht te beroven door middel van doorsnijding van haar polsen met een scheermes, blijkt de lugubere apocalyptische voorbode te zijn van een suïcidaal drama in het gezin Lisbon, dat zich in twee fasen voltrekt. Als eerste beneemt de puber Cecilia zich het leven, na een eerste alarm, en vervolgens de 4 adolescente zusjes, Lux van 14, Bonnie van 15, Mary van 16 jaar en ook de 17 jarige Therèse. Naar mijn smaak zijn het de twee zussen Cecilia en Lux, die de meest pregnante sleutelrol vertolken in dit perverse drama.

De regisseur slaagt erin ons gevoel te treffen met een wrede twijfel. Is hier sprake van suïcide of moord? Is ze levend of dood? We worden als getuigen op indringende wijze als het ware medeplichtig gemaakt en kunnen niet meer ontkomen aan vragen met betrekking tot de motieven van dit drama. Onze oer-fantasieën en aller vroegste doodswensen naar onze ouders en siblings met navenante schuldcomplexen worden aangeraakt. En op vergelijkbare wijze en onontkoombaar onze onmacht en schuldgevoelens in de actualiteit waarin het wemelt van tribale oorlogen, terroristische aanslagen en zelfmoordacties evenals de vele perverse drama's van seksueel misbruik van jongens en meisjes in de katholieke kerk.

We worden ertoe aangezet om ons actief af te vragen welke motieven nu ten grondslag liggen

aan dit afschuwelijke drama. De ermee gepaard gaande indringende gevoelservaringen doen zich vaak voor in eerste fasen van psychoanalytische behandelingen, en doen in de overdracht-tegenoverdracht constellatie al meteen iets vermoeden van de onbewuste fantasie in de allervroegste levensfase van een kind. In "The Origins of Transference" (1952) legt Melanie Klein verband tussen het belang van objectrelaties, moeder, vader, siblings en nabije anderen, vanuit de allervroegste levensfase van het kind, en de overdracht, als een vehicle om deze vroegste ervaringen van het kind, ook van voor de verbale periode, te kunnen verstaan en begrijpen. Ze spreekt van "Total Situations", waarin alle ervaringen, gevoelens, fantasieën, objectrelaties, op de analyticus worden overgedragen, vanuit het verleden naar het heden".

"The Virgin Suicides" is een film van tegenstellingen en vol symboliek, die verleden en heden, dood en leven, jong en oud, man en vrouw, seks en agressie, van generaties en migratie, van rouwen en niet kunnen rouwen, uitdrukken. De verwevenheid met paraferalia, die getuigenis afleggen van een orthodox religieuze sfeer en manifestaties vermoedelijk zijn van onbewuste fantasieën. Zoals de opsmuck van het woonhuis van het gezin Lisbon met diverse kruisbeelden, onverwachts opdwarrelende prentjes met religieus motieven zoals de afbeelding van de onbevleete maagd Maria met het kind Jesus, dan het condoleance bezoek van Pater Moody aan het gezin in diepe rouw ondergedompeld na de suicide van Cecilia en last but not least moeder Lisbon, met kruisbeeld aan ketting, onmiskenbaar dominant op de voorgrond tredend.

De regisseur creëert een origineel, indrukwekkend en analytisch fraai filmisch technisch hoogstandje door de volwassen geworden jeugdvrienden, Tim, Parker, Jake en Kevin, 25 jaar later, met melancholieke stemmen, vervuld van nostalgie, retrograde terug te laten spreken over deze schokkende ervaring, die hen tot op de dag van vandaag verbreedert. De fantasie over die gebeurtenis is sterker dan de liefdesband met hun huidige echtgenotes. Ze zijn nog steeds niet in staat geweest, die gebeurtenis te verdringen. Zijn zij een nieuwe generatie mannen geworden, waarin het onverwerkte trauma versleuteld is geraakt? Zien we hier een herhaling optreden van een trauma, zoals zich dat mogelijk in het gezin Lisbon heeft voorgedaan? Een onverwerkt trauma van het ouderpaar, of een van beide ouders, dat afgewenteld is op de dochters? En de vader? Heeft hij de oorlog van de geallieerden niet verwerkt?

Het volwassen leven 25 jaar na dato met gezinnen en kinderen van een adolescente leeftijdsfase nu, speelt mogelijk een determinerende rol in de heropleving in het bewustzijn van deze gruwelijke jeugdervaring. Jeugdvriend Trip Fontaine neemt een status aparte in. Hij is bezig in een groepstherapie te gaan begrijpen waarom hij zijn leven lang niet in staat is een liefdesband op te bouwen en hij legt schaamtevol de verbinding met zijn jeugdvriendin Lux, op wie hij als enige ooit echt verliefd is geweest, en die hij in de steek heeft gelaten na een vrijage midden op een voetbalveld na afloop van het schoolgala.

De twee zussen Cecilia en Lux vertolken de meest pregnante sleutelrollen in dit perverse drama. Ik zal deze twee personages bespreken om het geheel verder te proberen te begrijpen.

Cecilia

De ouders nemen het advies van dr. Horniker, gebaseerd op onder meer interpretaties van de antwoorden van Cecilia op platen van de *Rorschachtest* (banaan en Afro), dat hun dochter er behoefte aan heeft om met jongens van gelijke leeftijd om te gaan, ook buiten school om, ter harte, en stellen hun dochters in staat om 2 weken na ontslag van Cecilia uit het ziekenhuis een feestje te organiseren, waarbij een aantal jeugdvrienden worden uitgenodigd. De oudere zusjes van Cecilia vermaken zich via de gebruikelijke verleidingspelletjes met de jongens. Cecilia is duidelijk nog in een puberteitsdepressie, blijft apart zitten, zich geen raad wetend met het feestje. Als dan een mongoloïde jeugdvriendje aan haar wordt voorgesteld, en de andere jongens en haar zusjes hem gaan plagen met erotisch getinte spelletjes, wendt Cecilia zich af en trekt zich terug in de keuken bij haar moeder. Haar moeder vindt het wel jammer dat Cecilia weg wil,

omdat het immers haar feestje is, maar geeft haar toestemming om zich terug te trekken. Kort daarna verstoort Cecilia op wrede en gruwelijke wijze het feestje doordat zij zich via een sprong uit het raam in het hek van de voortuin spietst.

Eerder ook al trok Cecilia zich terug, tijdens een etentje in het gezin Lisbon, waarbij adolescent Peter aanwezig mocht zijn, en er de vermakelijke “voetje vrijen scènes” zich afspeelden, en Peters’ masturbatie fantasieën met Lux als object. Ze trok zich terug bij Moeder in de keuken en maakte een diepzinnige existentiële opmerking over de Braziliaanse tarbotkikker, die tot bedreigde diersoort verklaard zou zijn, en waarvan dit jaar al de 3e dood was aangetroffen. Verwijst ze hiermee naar de tarbotoorlog, het conflict tussen Canada, Spanje en de Europese Unie m.b.t. de overbevissing van het Noordwesten van de Atlantische Oceaan vlakbij de Canadese territoriale wateren in 1995? En legt ze tegelijkertijd op pijnlijke en rake wijze de vinger op haar existentiële puberteitscrisis? Een maagdelijke bakvis zijnde, pijnlijk ingeklemd tussen kind en adolescent, tussen haar orthodoxe strenge moeder, en haar overweldigende incestueuze verlangens en jaloezie, geheimen delend met haar oudere niet meer maagdelijke zusjes. “Wat sneu, ken ik de tarbotkikker?”, had haar moeder nog gezegd, daarmee haar jongste depressieve dochter niet geheel invoelend, en onvoldoende in staat separatie aan te brengen tussen haar en de andere oudere zusjes. Daarmee uiting gevend aan het taboe op seksualiteit en haar eigen gefrustreerde libidineuze verlangens. In het ziekenhuis, nog aan het infuus en herstellende van haar suïcidepoging, gaf Cecilia een vlijmscherp antwoord op de vraag van de dokter: “Wat doe jij hier? Jij bent nog te jong om te weten hoe erg het leven kan zijn?” “U bent duidelijk nog nooit een meisje van 13 jaar geweest”.

Lux

De aantrekkelijke, verleidelijke en uitdagende Lux wordt door Trip midden op het voetbalveld in de steek gelaten na een vrijage en nadat zij zich hadden afgezonderd van de zusjes en de andere vrienden, na afloop van het schoolfeest. Zij waren nog tot king en queen gekozen. Ze wordt bij aankomst thuis door haar ouders stevig aangepakt en een lange periode van huisarrest en afzondering volgt. Een regressieve periode breekt aan van isolement, en de rouw om Cecilia wordt andermaal ingezet. Opnieuw ontpopt moeder Lisbon zich tot een orthodox afstraffende, koele en kille vrouw, als ze Lux vermaant om al haar vinylplaten met zwoele en opzweepende muziek, in het haardvuur te verbranden. Lux smeekt hartstochtelijk om een plaatje te mogen bewaren. Haar moeder is genadeloos en geeft uiting aan haar beleving van wat er volgens haar met haar dochters aan de hand is: zij zijn verdoemd! Lux tenslotte komt in een depressief en hypomane toestand terecht van wanhopige ontredde, ten gevolge waarvan ze zich overgeeft aan seks met Jan en alleman bovenop het dak van het huis. Onder het toeziend oog van God. Daarmee de doem over zichzelf en haar gezin afroepend en afstevenend op een glijdende suïcidale schaal. Ze verleidt haar jeugdvrienden om naar hun huis te komen en insinueert en voorspelt een spannende uitstap met haar en haar zusjes. Ze choqueert de vrienden met de suïcides van haar zusjes en haarzelf, waarmee ze wraak neemt op haar moeder, en zich tegelijkertijd met haar identificeert: “Denk maar niet dat wij meiden vinylplaten zijn, die zomaar afgedraaid kunnen worden”.

Slot

Een hypocriet, geforceerd, bitter, wrang en onopgelost gevoel speelt ons parten als we getuige zijn van het volgende debutantengala met als thema “verstikking”. Een verwijzing naar de toenemende milieu vervuiling door de auto-industrie, waar de iepen aan ten gronde gingen. En waar de Lisbon zusjes eendrachtig nog voor op de bres sprongen. In navolging van hun moeder, die deze milieuverontreiniging mogelijk als een verdoemenis heeft beleefd, vanwege de seksuele wensen van haar dochters? Waar groenige ijsjes geserveerd worden en genipt wordt aan groenige likeurtjes. Waar vaders en moeders op hysterische wijze hun dochters de weg wijzen naar een succesvolle toekomst met misschien een theatercarrière, en waar een feestganger een

pseudo suïcide demonstreert, door een achterwaartse hysterische salto in het luxueuze zwembad te maken. Het “pubermeisje Cecilia” wordt opnieuw voor gek gezet met de kreet “Vaarwel wrede wereld. Neen, jullie begrijpen het niet, ik ben een tiener. Ik heb problemen”. Neurose en perversie zij met elkaar verbonden zoals trauma en fantasie. Sofia Coppola is er op filmisch geniaal technische wijze in geslaagd om ons te fascineren en in de ban te houden van de mysterieuze wrede inherente en problematische vragen van leven en dood, van de ingewikkelde wegen van de libidineuze en agressieve driften.

Literatuur

Colarusso, C. A. (2009). The relentless Past: The Effect of Chronic Sexual Abuse in Childhood on Fifty Years of Adolescent and Adult Development. In: *The Psychoanalytic Study of the Child*, pp. 320-350.

Hindle D. and Sherwin-White S. (2014). *Sibling matters, a psychoanalytic, developmental and systemic approach*.

Klein M. (1952). *The Origins of Transference*. *Int. J. Psycho-Anal.*, 33:433-438.

Mettrop-Würster I. (1989). *Broers en zussen. Psychoanalytische opstellen over de relatie van kinderen*. Boom uitgeverij. Amsterdam.

Mitchell J. (2003). *Siblings. Sex and Violence*. Cambridge.

Perelberg, R. J. (1999). *Psychoanalytic Understanding of Violence and Suicide*. Routledge. London and New York.

Sabbadini A. (2003). *The Couch and the Silver Screen*. Brunner-Routledge.